

Toelichting over de behandeling van:

Brief van de Rekenkamer d.d. 28 mei 2014 inzake “Twijfels over Romeins aquaduct”

Van:	De Rekenkamer		
Doel:	Van gedachten wisselen		
Toelichting:	1. Samenvatting De gemeenten Groesbeek en Nijmegen voeren momenteel actief beleid waarin de aanwezigheid van het Romeinse aquaduct permanent onder de aandacht wordt gebracht. De Rekenkamer is benaderd met de vraag of het beleid van beide gemeenten hierin niet voorbarig is. Is de aanwezigheid van zo'n aquaduct feitelijk wel voldoende vastgesteld? De Rekenkamer heeft naar deze vraag een kort oriënterend onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek betrof geen archeologisch onderzoek naar de aanwezigheid van een aquaduct, maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen. De Nijmeegse Rekenkamer constateert op basis van een analyse van de huidige beschikbare bronnen dat het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven en voor dit moment als nog onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd. De Rekenkamer raadt de gemeente daarom aan om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten. 2. Reden van agendering in een kamerronde D66 en het CDA hebben aangegeven de brief van de Rekenkamer te willen agenderen ter bespreking in een kamerronde en hebben in dat kader de volgende motivatie meegegeven: <i>“Graag zouden we van gedachten willen wisselen met de andere fracties en het college, mede met het oog op de positie van cultuurhistorie in onze stad, het beperkt beschikbare budget voor cultuurhistorie en eerdere discussies over dergelijke 'vondsten' zowel in onze stad als in andere steden. Ook vernemen wij graag in hoeverre de bevindingen van de Rekenkamer bij het college leiden tot een eventuele aanpak van het dossier 'aquaduct' in de toekomst.”</i> Op 10 juni heeft het college een brief aan de raad gestuurd over het onderzoek van de Rekenkamer. Deze brief kan betrokken worden bij de bespreking. Dat geldt ook voor een brief van dhr. Kessener aan de gemeenteraad.		
Naam steller:	Jelly Smink	Tel. steller:	024 – 329 23 38
E-mail steller:	j.smink@nijmegen.nl		
Bijlagen:	1. Brief van de Rekenkamer d.d. 28 mei 2014 inzake “Twijfels over Romeins aquaduct” 2. Brief van het college van B&W d.d. 10 juni 2014 inzake “Brief rekenkamer over het Romeinse aquaduct d.d. 28 mei” 3. Brief van dhr. Kessener d.d. 6 juni 2014 inzake “Brief van de Gemeentelijke Rekenkamer aan de gemeenteraad d.d. 28-05-2014” 4. Brief van dhr. Schraven d.d. 5 februari 2014 inzake “Romeins aquaduct” 5. Brief van CPRN d.d. 16 juni 2014 inzake “Rekenkamer en Romeins aquaduct”		

De Rekenkamer neemt een onafhankelijke positie in binnen de gemeente Nijmegen.

Gemeenteraad van Nijmegen

Afschrift:
college, fracties

Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Telefoon (024) 329 91 11
Telefax (024) 329 22 92
E-mail gemeente@nijmegen.nl

Postadres
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Datum	Datum uw brief	Ons kenmerk	Contactpersoon
28 mei 2014		BM60/12 14.0006471	Smink, Jelly
Onderwerp		Aantal bijlagen	Doorkiesnummer
Twijfels over Romeins aquaduct		geen	3292338

Geachte leden van de gemeenteraad,

Nijmegen heeft als oudste stad van Nederland een rijke Romeinse traditie. De overblijfselen uit de Romeinse periode zijn op talloze plaatsen in de stad terug te vinden.

De laatste jaren is aan dit verleden een nieuw element toegevoegd. Op het grondgebied van de gemeenten Groesbeek en Nijmegen is mogelijk sprake geweest van een Romeins aquaduct: de aanleg van een waterleiding voor het 10^e legioen gelegerd in de zogenaamde legerplaats op de Hunerberg (1^e eeuw na Christus). Het Nijmeegs-Groesbeekse aquaduct zou bijna 6 kilometer lang zijn geweest en hebben bestaan uit een rij van aardwerken zoals greppels en dijken in en rondom het Kerstendal, Watermeerwijk, het Louisedal, de Cortendijk, de Swartendijk, de Mariënboom, de Bosweg en de Broerdijk.

De mogelijke aanwezigheid van een aquaduct in Nijmegen is bijzonder. Omvangrijke aquaducten zijn alleen bekend uit het buitenland (Xanten, Bonn, Nîmes, enzovoort). En met uitzondering van een waterleiding voor een Romeinse villa in Voerendaal en een kleine waterleiding uit Velsen zijn in Nederland geen Romeinse waterleidingen bekend.

Gelet op dit bijzondere karakter wekt het geen verbazing dat de gemeenten Groesbeek en Nijmegen momenteel een actief beleid voeren waarin de aanwezigheid van het Romeinse aquaduct permanent onder de aandacht wordt gebracht. Onderdelen daarvan zijn: toeristische uitingen (folders, een website), een wandelroute met een GPS-routebeschrijving en allerlei fysieke visualisaties (borden, uitkijkpunten, interactieve zuilen, een kunstwerk op de rotonde Broerdijk). Beide gemeenten en ook

Vervolgvel

1

de provincie Gelderland spenderen hieraan inmiddels de nodige financiële middelen. Ook initiatieven van burgers die met het aquaduct verband houden worden aangemoedigd, bijvoorbeeld met betrekking tot het kunstwerk op de Broerdijk.

De Rekenkamer is recent door een inwoner benaderd met de vraag of het beleid van beide gemeenten hierin niet voorbarig is. Is de aanwezigheid van zo'n aquaduct feitelijk wel voldoende vastgesteld? De bewijsvoering daarvoor zou erg dun zijn. Recente ontwikkelingen rondom de zogenaamde *mikwe*, het joodse rituele badhuis in Venlo, laten zien dat enige terughoudendheid in deze soms op zijn plaats is.

De Rekenkamer heeft naar deze vraag een kort oriënterend onderzoek uitgevoerd. Het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen, de inzet van financiële middelen, en de eventuele imagoschade die bij een onjuiste voorstelling van zaken in Nijmegen als oudste stad van Nederland wordt geleden, rechtvaardigen dat.

Dit onderzoek betrof geen archeologisch onderzoek naar de aanwezigheid van een aquaduct, maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen. Heeft de gemeente op basis van de voorhanden onderzoeken en brondocumenten in alle redelijkheid en billijkheid tot dit beleid kunnen komen?

Op basis van een analyse van de voorhanden onderzoeken en brondocumenten heeft de Rekenkamer het volgende kunnen vaststellen.

De afzonderlijke aardwerken die de onderdelen vormen van het mogelijke traject van het aquaduct, zijn onbetwist vrij oud. In historische bronnen worden de Broerdijk en de vijver van Watermeerwijk al in de 11^e en 13^e eeuw genoemd, en de later afgegraven Broerdijk al in de 14^e eeuw. Over het Kerstendal en het Louisedal wordt gesproken rond 1540. En de Swartendijk en de Cortendijk zijn in ieder geval ouder dan 1650. Onbetwist is ook dat het hier geheel of gedeeltelijk antropogene kunstwerken betreft, dit wil zeggen door mensenhanden gemaakte werken, waarbij in enkele gevallen gebruik is gemaakt van natuurlijke omstandigheden (terreinglooingen, dalletjes), bijvoorbeeld in het Kerstendal.

Naar de exacte functie en betekenis van de afzonderlijke kunstwerken is door historici en archeologen lang gegist. In de loop van de 19^e en 20^e eeuw zijn verschillende hypothesen naar voren gebracht: de functie van dam of dijk, van toegangsweg (Broerdijk), van landweer of militaire verdedigingsstelling en van grensafbakening. Van enkele afzonderlijke aardwerken is eerder al de mogelijke Romeinse oorsprong en/of een mogelijke functie als watervoorziening gesuggereerd.

Vervolgvel

2

De hypothese dat alle graafwerken *in hun samenhang* hebben behoord tot een omvangrijk Romeins aquaduct ten behoeve van het legerkamp op de Hunerberg komt in de loop van de jaren negentig op. Deze hypothese wordt o.a. genoemd door Van Enckevoort en Thijsen (1996), Van der Heijden (1990) en Brus (2000). De hypothese berust op vier pijlers. Kort samengevat. Allereerst de feitelijke aanwezigheid van antropogene aardwerken. Deze kunnen zij het met onderling enige afstand – de Raad voor Cultuur en Advies wijst hier nog op in haar advies –, in elkaars verlengde worden gezien. Ten tweede, een hoogteanalyse van de verschillende aardwerken ten opzichte van elkaar. Deze hoogteanalyse wijst uit dat het qua waterverval in beginsel mogelijk zou zijn geweest hierover een waterleiding te laten lopen. Ten derde, de onbetwiste vaardigheid van de Romeinen in het scheppen van dergelijke waterleidingen over grote(re) afstanden. En tenslotte, de aanzienlijke waterbehoefte van een legerkamp met een berekende omvang van ca. 42 ha.

In het begin van deze eeuw wordt concreet onderzoek verricht die de hypothese van het Romeinse aquaduct zouden kunnen bevestigen of ontkennen. Hierbij kan in het bijzonder worden gewezen op de publicaties van P.A.C. Schut naar de Nijmeegs-Groesbeekse aardwerken en het aquaduct (2005), van Elly Heirbaut & Harry van Enckevoort naar het legerkamp op de Hunerberg (2009), en van P.A.C. Schut e.a. naar het Kerstendal (2011).

De resultaten van deze onderzoeken onderbouwen op onderdelen de bovengenoemde pijlers (antropogene oorsprong, waterverval, vaardigheid en waterbehoefte), maar leveren zeker ook belangrijke contra-indicaties op. De belangrijkste contra-indicaties kunnen kort als volgt worden samengevat.

Allereerst worden *geén* concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van een waterleiding op het traject van het aquaduct aangetroffen. Loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort, ontbreken. In 2005 worden ook in de proefsleuven op de verbindingspunten in het tracé *geen* directe overblijfselen voor een watervoorziening aangetroffen. In de proefsleuven worden overigens ook geen andere bewijzen van Romeinse aanwezigheid aangetroffen (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort). Booronderzoek in het Kerstendal uit 2011 levert evenmin direct bewijs.

Ten tweede blijkt de natuurlijke gesteldheid van het Louisedal feitelijk ongeschikt voor watervoering, en is ook van een goede verbinding tussen het Louisedal en het Kerstendal nauwelijks sprake. Wellicht kan zoals wordt geopperd, het Louisedal in deze nog als een fout van de architect worden gekwalificeerd en heeft het Louisedal – of zelfs het gehele aquaduct – niet feitelijk als watervoering gefunctioneerd. Maar ook bewijs hiervoor wordt niet aangetroffen.

Vervolgvel

3

Onderzoek op het legerkamp, de castra, wijst tenslotte uit dat het eindpunt van de watervoorziening op het legerkamp in ieder geval *niet* heeft gelegen op de plaats waar de hypothese deze veronderstelde. Er worden geen aanwijzingen hiervoor aangetroffen. De hoofdleiding van de watervoorziening van de castra kent bovendien een verloop van noord naar zuid en sluit daarmee niet aan op het aquaduct dat op die plek een verloop van zuid naar noord zou kennen. Indien al aanwezig, zo wordt gesteld, zou het eindpunt van het aquaduct – het zogenaamde waterverdeelsstation – dus in ieder geval zuidelijker en niet op de castra zelf gelegen moeten hebben.

In 2005 noemt Schut de functie van aquaduct in zijn synthese nog ‘het meest aannemelijk’ (p. 77). Mede op basis van deze conclusie – de aannemelijkheid ervan – zijn het Kerstendal, het Louisedal, de Cortendijk, de Swartendijk en Mariënboom – na advisering van de gemeenten – in 2011 en 2012 door de Minister van OC&W aangewezen als archeologisch rijksmonument.

Schut eindigt zijn conclusie echter nadrukkelijk met een vraagteken (zie de titel van zijn publicatie). Het definitieve bewijs ontbreekt en blijft ontbreken. Later onderzoek rond het Kerstendal levert zoals gezegd evenmin direct bewijs op (Schut e.a., 2011). Er blijven nog talloze vraagtekens open die eerst antwoord behoeven, zoals Brus – een van de grondleggers van de hypothese – in 2012 in De Gelderlander nog laat optekenen.

In het beleid van de gemeenten wordt aan dit gegeven echter steeds meer voorbijgegaan. In toenemende mate wordt uitgegaan van een definitief scenario: ‘aannemelijk’ wordt ‘zeer waarschijnlijk’, en ‘zeer waarschijnlijk’ wordt ‘er is een aquaduct (aangetoond)’. Momenteel wordt kort en goed uitgegaan van het scenario: Nijmegen en Groesbeek hebben een Romeins aquaduct. Er zijn door de Rekenkamer echter geen bronnen aangetroffen die de laatste stelling afdoende onderbouwen.

De Nijmeegse Rekenkamer constateert daarmee op basis van een analyse van de huidige beschikbare bronnen dat het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven en voor dit moment als nog onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd. De Rekenkamer raadt de gemeente daarom met klem aan om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten. De geloofwaardigheid van het Romeinse ‘verhaal’ in Nijmegen moet niet worden geschaad.

Dit standpunt laat onverlet dat het gebied waarin de aardwerken liggen bescherming verdient. Dit in afwachting van nader – bevestigend of ontkennend – onderzoek ter plaatse. Onderzoek naar de mogelijke

Vervolgvel

4

relevante resten die momenteel reeds in de depots van de gemeente liggen opgeslagen zou een eerste begin kunnen zijn.

Met vriendelijke groet,

A.G.P. van Ruth
Voorzitter Gemeentelijke
Rekenkamer Nijmegen

J.J. Slink
Secretaris Gemeentelijke
Rekenkamer Nijmegen

Korte literatuurlijst

- Bazelmans, Jos, Romeins aquaduct, in: De Gelderlander, 18 februari 2014
- Brus, B. Th., Een aquaduct voor Noviomagus, Beek 1997
- Brus: B.Th. Een Romeins aquaduct bij Nijmegen? In: Jaarverslag 1999, AWN afd. 16, Beek Januari 2000.
- Enckevoort, H.J.K. van, & J. Thijssen: Graven met beleid: gemeentelijk archeologisch onderzoek in Nijmegen, Nijmegen 1989-1995,
- Gelderlander, De: Aquaduct ontbeert hard bewijs, 24 september 2008.
- Gelderlander, De: Ontdekker aquaduct wil meer kennis, 2002.
- Gelderlander, De: Geld voor spiegelende rand monument bijna binnen, maart 2014.
- Gemeente Groesbeek: Van Bron tot Kraan, het aquaduct van Groesbeek als levensader voor nieuwe economie, een ontwikkelingsvisie, Groesbeek, oktober 2008.
- Gemeente Nijmegen: Archeologische beleidskaart gemeente Nijmegen, Beschrijving van de terreinen, Nijmegen 2009
- Gemeente Nijmegen, Nota Cultureel Erfgoed, Nijmegen, december 2012
- Heirbaut, Elly N.A. & Harry van Enckevoort: De verdedigingswerken van de Romeinse legerplaatsen op de Hunerberg, Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten, maart 2009
- Heijden, P. van der: Het mysterie van de Broerdijk, in: De Blik Nijmegen, 1993/03.
- Hoogveld, H.A.W., De Waterhuishouding rond Nijmegen in voeger tijden, Nijmegen; Numaga 1969
- Ministerie van OCW op advies van de Raad voor Cultuur: Aanwijzing beschermde monumenten Kerstendal, Louisedal, Cortendijk, Swartendijk, Mariënboom, periode 2009-2011.
- Gemeente Nijmegen: Nota Nieuwe beleid archeologie, Nijmegen, 13-8-2012
- Rekenkamer van Venlo: Een Mikwe in Venlo? Rekenkamernotitie naar het identificatie en besluitvormingsproces 2004-2013, december 2013.
- Schut, P.A.C.: De aardwerken van Groesbeek: een aquaduct voor de Romeinse legioenvesting van Nijmegen? Amersfoort 2005
- Schut, P.A.C., W.J.B. Derickx, J.W. de Kort & B. van Os: Een karterend booronderzoek rond het Kerstendal, Gemeente Groesbeek, Amersfoort 2011.
- Raad voor Cultuur: Diverse adviezen, 2009-2011.
- Schraven, Hans: Romeins aquaduct Nijmegen: een onzichtbare vondst zonder bewijs, in: De Gelderlander, 14-2-2014.

Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Telefoon 14024
Telefax (024) 329 95 80
E-mail gemeente@nijmegen.nl

Aan de gemeenteraad van Nijmegen

Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Datum
10 juni 2014

Ons kenmerk
SO30/14.0006878

Contactpersoon
Martijn Nicasie

Onderwerp
Brief rekenkamer over het Romeinse
aquaduct d.d. 28 mei

Datum uw brief

Doorkiesnummer
(024) 3292888

Geachte leden van de Raad,

Op 28 mei j.l. heeft de rekenkamer aan uw raad een brief gestuurd betreffende mogelijke twijfel aan het bestaan van een Romeins waterwerk op het gebied van de gemeenten Groesbeek en Nijmegen. De rekenkamer concludeert, op basis van een naar eigen zeggen kort oriënterend bronnenonderzoek, dat "het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven", en raadt de gemeente daarom aan "om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten".

Wij hebben vastgesteld dat de rekenkamer bij haar onderzoek een gevarieerde verzameling bronnen heeft geraadpleegd van uiteenlopend karakter en kwaliteit, maar niet of nauwelijks gebruik heeft gemaakt van de binnen de gemeente aanwezige kennis en kunde. Externe deskundigen op het gebied van archeologie, zo mogelijk gespecialiseerd in Romeinse waterwerken, lijken evenmin geraadpleegd. Dat is jammer; archeologie en geschiedenis zijn immers vakgebieden die een specifieke expertise vereisen om bronnenmateriaal op de juiste wijze te kunnen interpreteren, en een onvoldoende aanwezigheid of inzet van die expertise leidt licht tot overhaaste gevolgtrekkingen. Een groot deel van de brief van de rekenkamer heeft niettemin een sterk inhoudelijk karakter, niet in alle gevallen geschraagd door de beschikbare (al dan niet door de rekenkamer geraadpleegde) bronnen en feiten. Wij betreuren het dan ook dat de rekenkamer vergaande conclusies verbindt aan een beperkt oriënterend bronnenonderzoek.

Vervolgvel

1

Tot op heden vinden wij in het gepubliceerde en ongepubliceerde onderzoek van zowel derden als de gemeente zelf, alsmede in het oordeel van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, voldoende gronden om het bestaan van een Romeins aquaduct in Nijmegen en Groesbeek voor zeer waarschijnlijk te houden, en zullen wij daarom aan dit belangrijke onderdeel van ons Romeinse verleden gepaste aandacht blijven besteden.

Wij nemen de brief van de rekenkamer dan ook voor kennisgeving aan en hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
college van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen,

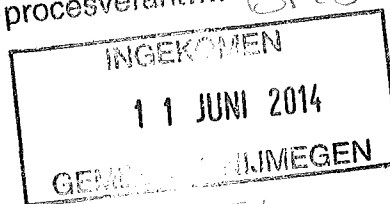
De Burgemeester,

De Gemeentesecretaris,

drs. H.M.F. Bruls

drs. B. van der Ploeg

reg.nr.: 14.00070.30
procesverantw.: BMSO

class.nr.: 751
afgedaan:

Aan:
Gemeenteraad van Nijmegen

Van:
Drs. H.P.M. Kessener
Nijmegen

Datum 6 juni 2014

Onderwerp: Brief van de Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen aan de gemeenteraad d.d. 28-5-2014

cc: Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen
Gemeenteraad Groesbeek

Geachte leden van de gemeenteraad,

Per brief aan de gemeenteraad d.d. 28 mei 2014 heeft de Rekenkamer van Nijmegen twijfels geuit met betrekking tot het bestaan van een Romeins aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen. De Rekenkamer voert aan dat zij, naar aanleiding van een 'kort oriënterend onderzoek' tot de constatering is gekomen dat 'het bestaan van een Romeins aquaduct ... nog als onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd ... en raadt de gemeente met klem aan ... in haar beleid en uitingen voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten'. De Rekenkamer baseert haar visie op een aantal door haar aangevoerde 'contra-indicaties' die zij, naar haar zeggen, uit het onderzoek van relevante literatuur heeft gedestilleerd. De naar mening van de Rekenkamer drie 'belangrijkste contra-indicaties', welke een archeologisch karakter hebben, worden in de brief vermeld. Inmiddels heeft de brief van de Rekenkamer tot reacties geleid in de landelijke pers, ondermeer in de Gelderlander, de Telegraaf, de Groene Amsterdammer.

Besluit tot verrichten van een kort oriënterend onderzoek.

De Rekenkamer is tot het besluit gekomen om een kort oriënterend onderzoek te verrichten naar aanleiding van het verzoek van een inwoner van Nijmegen om onderzoek te verrichten mbt met de vraag of de aanwezigheid van zo'n aquaduct wel voldoende is vastgesteld. Dit verzoek werd op 13-1-2014 per email ingediend en op de vergadering van de Rekenkamer d.d. 24-1-2014 besproken. Het verzoek omvat een argumentatie waarom de aanvrager een onderzoek noodzakelijk acht, een afschrift van het 83 pagina's tellende verslag van het onderzoek door de Rekenkamer van Venlo, en een 4 pagina's tellend stuk van de aanvrager getiteld 'De Aqua Morgana van Groesbeek'. In dit stuk komt de indiener op naar zijn mening wetenschappelijk verantwoorde wijze (de 'Popperiaanse falsificatiemethode') tot de conclusie 'dat er geen Romeinse watervoorziening in het veronderstelde tracé is geweest'.

De Rekenkamer heeft naar aanleiding van dit verzoek het passend gevonden een 'kort oriënterend onderzoek' te verrichten, want, zo stelt zij: 'Het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen, de inzet van financiële middelen, en de eventuele imagoschade die bij een onjuiste voorstelling van zaken in Nijmegen als oudste stad van Nederland wordt geleden, rechtvaardigen dat.' Het onderzoek betrof 'geen archeologisch onderzoek ... maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen.' Het onderzoek werd door de leden van de rekenkamer zelf uitgevoerd. Er werden geen externe deskundigen geraadpleegd. Een literatuurlijst van onderzochte documenten werd bij de brief van de Rekenkamer bijgevoegd.

Resultaten van het onderzoek.

Kort samengevat stelt de Rekenkamer dat er 4 pijlers zijn die de veronderstelling dat er een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen liep: 1) de feitelijke aanwezigheid van antropogene aardwerken, 2) een hoogteanalyse van de aardwerken die uit wijst uit dat qua waterverval een waterleiding mogelijk is, 3) vaardigheid van de Romeinen mbt constructie van aquaducten, 4) de aanzienlijke waterbehoefte van het legerkamp. Vervolgens stelt de Rekenkamer dat er - zoals boven genoemd - ook 'belangrijke contra-indicaties' uit het onderzoek naar voren komen, waarvan de belangrijkste drie worden samengevat. Deze drie contra-indicaties zijn gedestilleerd uit de publicaties van Schut van 2005 en 2011, en die van Heirbaut en van Enckevoort van 2009 zo werd bij navraag door de secretaris van de Rekenkamer aangegeven (zie ook literatuurlijst brief Rekenkamer). Op grond van deze drie contra-indicaties is de Rekenkamer in wezen tot haar visie gekomen. De contra-indicaties worden daarom hieronder nader geanalyseerd.

Analyse van de contra-indicaties

1e contra-indicatie.

De Rekenkamer stelt:

'Allereerst worden géén concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van een waterleiding op het traject van het aquaduct aangetroffen. Loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort, ontbreken. In 2005 worden ook in de proefsleuven op de verbindingspunten in het tracé geen directe overblijfselen voor een watervoorziening aangetroffen. In de proefsleuven worden overigens ook geen andere bewijzen van Romeinse aanwezigheid aangetroffen (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort). Booronderzoek in het Kerstendal uit 2011 levert evenmin direct bewijs.'

Analyse:

De stelling dat er resten van loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort zouden moeten worden aangetroffen wordt ook in het stuk 'De Aqua Morgana van Groesbeek'. Daarin wordt gerefereerd aan de geschriften van Vitruvius (*De Architectura Libri Decem*, nederlandse vertaling ervan door T. Peters), waarin vermeldt wordt dat water geleid kan worden door goten, gemetselde kanalen, loden pijpen of buizen van aardewerk. Op het legerkamp op de Hunerberg zijn inderdaad resten van een loden leiding en van verbindingsstukken van houten pijpleiding (zgn. 'Deichelringen') aangetroffen. Het betreft daar een resten van een waterverdeelsysteem op het kamp waarbij het water onder zekere druk stond, vanaf een waterbekken/verdeelstation dat het eindpunt zou zijn van het veronderstelde aquaduct zoals beschreven door Schut. In het Romeinse rijk bestonden de aanvoerende aquaducten meestal uit gemetselde kanalen van lokaal gesteente, soms werd ook baksteen gebruikt. De Griekse en Hellenistische voorgangers waren hoofdzakelijk gemaakt keramieke pijpleidingen. Er zijn echter ook houten aquaduct kanalen uit de Romeinse tijd bekend, zoals van het aquaduct van Dorchester (Engeland) en mogelijk ook van het aquaduct van Tongeren (België). Vitruvius zelf vermeldt geen houten kanalen, maar de Romeinse schrijvers Faventinus en Palladius die na hem komen en Vitruvius als bron gebruiken expliciet wel: '*canalibus ligneis*'. De 30x80cm houten goot van Dorchester was 'a covered channel made of timber in an ingeneous way that did not require nails' en '5cm of sticky clay was spread on the floor to waterproof the bottom' (Putnam 1997). In de omgeving van Berg en Dal zijn leemlagen ruim voorhanden maar stenen schaars, zodat de mogelijkheid van een houten kanaal, zonder spijkers, met lemen afdichting, overwogen moet worden. Hiervan is het onwaarschijnlijk dat na 2000 jaar nog maar iets wordt terug gevonden. Na het korte verblijf van het 10^e Legioen van zo'n 30 jaar vormde het in onbruik geraakte aquaduct ongetwijfeld een bron van materiaal voor de lokale bevolking, en indien toch achtergebleven blijft hout in dit klimaat (nat/droog) niet bewaard, het rot weg. Overigens zijn in maart 2011 bij opgravingen op het

Hertogplein op de lokatie van het voormalige Osnabrugge wel resten/tekenen gevonden van een houten watervoerend kanaal 30-40 cm breed en een 50 cm diep .

Het feit dat er geen resten van loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort zijn aangetroffen zegt dus niets over het wel of niet aanwezig zijn van een aquaductkanaal, meer nog, het wijst in de richting van een houten kanaal. Daarvan uitgaande is het niet verwonderlijk dat bij de proefsleuven van 2005, waarbij wel sporen van antropogeen ingrijpen in het terrein zijn gevonden, geen directe overblijfselen voor een watervoorziening zijn aangetroffen. Dat er 'ook geen ander bewijzen van Romeinse aanwezigheid (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort)' zijn gevonden verbaast niet. Tijdens een 10 jarig project van het Oostenrijkse Archeologische Instituut om een 40km lang aquaduct van Efese in Turkije bloot te leggen en in kaart te brengen, is geheel niets in deze zin gevonden, hoewel er expliciet naar gezocht is. Tenslotte waren de genoemde proefboringen van 2011 met name gericht op het vinden van resten van bebouwing, ondermeer op de Vestaalse heuvel nabij het hoogste punt van het Kerstendal en in de verdere omgeving, waarbij slechts 2 boringen in het Kerstendal zelf zijn verricht. Er zijn daarbij enkele scherven van mogelijk Romeinse baksteen aangetroffen. Boringen in de vijver van Watermeerwijk konden vanwege munitie uit de 2^e Wereldoorlog niet worden uitgevoerd.

Een en ander houdt in dat de 1^e contra-indicatie niet valide is en niet als zodanig kan worden aangevoerd.

2^e contra-indicatie

De Rekenkamer stelt:

Ten tweede blijkt de natuurlijke gesteldheid van het Louisedal feitelijk ongeschikt voor watervoering, en is ook van een goede verbinding tussen het Louisedal en het Kerstendal nauwelijks sprake. Wellicht kan zoals wordt geopperd, het Louisedal in deze nog als een fout van de architect worden gekwalificeerd en heeft het Louisedal -of zelfs het gehele aquaduct - niet feitelijk als watervoering gefunctioneerd. Maar ook bewijs hiervoor wordt niet aangetroffen.

Analyse:

Het is onomstreden dat het Louisedal antropogeen van aard is. Het Louisedal begint op het terrein van MPOrientalis en loopt af richting Meerwijkselaan. Het niveau van het huidige laagste punt van het Louisedal ligt boven het niveau van het einde van het Kerstendal/de vijver van Watermeerwijk. Bij de proefsleuf die door Schut ter plekke is gegraven bleek 4 m onder het huidige niveau sprake van een kunstmatige geul. N.a.v. beoordeling door ingeschakelde deskundigen kon een geologische verklaring worden uitgesloten. Het niveau van deze geul ter plekke komt goed overeen met het niveau van het gedachte aquaduct trájé afkomstig van het Kerstendal. Schut stelt dat in tegenstelling tot het Kerstendal, waar nog steeds een beekje loopt, er in het Louisedal geen aanwijzingen zijn voor een bron of stroompje zijn. Dit is echter niet het geval. Halverwege het Louisedal is een immer natte plek met enige waterstand die erop wijst dat een spreng of bron waarschijnlijk is. Ter hoogte van het hoogste punt van het Louisedal op het terrein van MPOrientalis zijn er geen directe aanwijzingen gevonden van een bron of spreng. Wel is het zo dat er gerapporteerd is dat begin 1900 op de Bakkersberg, ongeveer waar zich nu het hoofdgebouw van MPOrientalis bevindt, een boerderij stond 'met put en vijver'. Mogelijk zou er destijds toch een aanvoer van water richting Louisedal sprake geweest zijn. Op het terrein van het MPOrientalis ligt in het verlengde van het Louisedal een natuurlijk dal dat afloopt richting Nijmegen. Er is wel gedacht dat het Louisedal in combinatie met dit natuurlijke dal een afsnijding van het tracé richting Nijmegen zou kunnen hebben gevormd. De Cortendijk echter kruist het natuurlijke dal ter hoogte van de tuin van het zgn. Pelgrimshuis achter de Cenakelkerk, zodat dit niet erg waarschijnlijk is. Daarbij loopt het Louisedal af richting Meerwijkselaan, en het is niet goed voorstelbaar dat dit in het verleden omgekeerd was. Het Louisedal kan gezien bovenstaande heel goed als extra toevoerleiding voor het aquaduct gefunctioneerd hebben, geheel in lijn met Romeinse praktijken.

Conclusie: de 2^e contra-indicatie snijdt geen hout.

3^e contra-indicatie

De Rekenkamer stelt:

Onderzoek op het legerkamp, de castra, wijst tenslotte uit dat het eindpunt van de watervoorziening op het legerkamp in ieder geval niet heeft gelegen op de plaats waar de hypothese deze veronderstelde. Er worden geen aanwijzingen hiervoor aangetroffen. De hoofdleiding van de watervoorziening van de castra kent bovendien een verloop van noord naar zuid en sluit daarmee niet aan op het aquaduct dat op die plek een verloop van zuid naar noord zou kennen. Indien al aanwezig, zo wordt gesteld, zou het eindpunt van het aquaduct - het zogenaamde waterverdeelstation - dus in ieder geval zuidelijker en niet op de castra zelf gelegen moeten hebben.

Analyse:

Deze contra-indicatie wekt bevreemding, omdat de Rekenkamer, de stelling verdedigend dat er reden is om 'gerede twijfel' aan het bestaan van een Romeins aquaduct te betrachten, nu blijkbaar wel uitgaat van een 'watervoorziening'. Er zou sprake zijn van een 'hoofdleiding', een waterleiding dus ofwel een aquaduct. Maar dan niet langs het veronderstelde tracé. Hoe dan wel? Bovendien zou deze waterleiding van noord naar zuid hebben gelopen, d.w.z. van het kamp af, en zou dus zijn oorsprong hebben moeten vinden op het terrein van het kamp, dat aan de noordzijde door de rand van de stuwwal begrensd wordt. Dan zou er op het terrein van het kamp een bron van water moeten zijn geweest. Het enige wat daarvoor in aanmerking komt is de put die is aangetroffen op het kampterrein. Hiervan is door Schut aangetoond dat die onvoldoende water kon leveren om de 5000 legionairs te bedienen laat staan de burgernederzetting om het kamp heen.

De aanname van een waterleiding die van noord naar zuid verliep is gebaseerd op het voorkomen van een aantal greppels die bij opgravingen destijds aangetroffen zijn en die in zuidelijke richting aflopen. Sommige van deze greppels zijn volgens de onderzoekers om niet duidelijke redenen als 'waterleiding' benoemd. Buiten het kamp zouden de greppels samenkomen op een locatie enkele meters onder het hoogste punt van het kamp. Daar zou dan het eindpunt van deze watervoorziening, het waterverdeelstation, zijn geweest. Schut heeft op deze gedachte commentaar gegeven en stelt dat eerder gedacht moet worden aan een afvoerleiding, een soort riool dus. Het is ook merkwaardig om buiten het kamp en op een punt lager dan het hoogste punt van het kamp een eindpunt van een waterleiding te veronderstellen. De Romeinen streefden er naar het hoogste punt van een nederzetting of stad te bedienen indien dit gezien het niveau van het aanvoerende kanaal mogelijk was. Zo kon door middel van een distributie systeem het gehele gebied voorzien worden van water. Goede voorbeelden zijn het verdeelstation van Nîmes en dat van Pompeii aangelegd op het hoogste punt van de stad met distributie systeem van loden leidingen. Gezien het niveau van het tracé van het veronderstelde aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen is bediening van het hoogste punt van het legerkamp zondermeer mogelijk.

Er dient derhalve ook ernstig getwijfeld te worden aan de validiteit van de derde contra-indicatie,

Wel of geen aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen?

Een en ander betekent dat de Rekenkamer onvoldoende zo niet onjuiste gronden aanvoert om haar stelling te onderbouwen. Het is derhalve zinvol nog eens te kijken naar factoren en argumenten die een aquaduct nodig of juist niet nodig, mogelijk of niet mogelijk, en waarschijnlijk of niet waarschijnlijk maken:

- Was er water behoefte in het kamp en de daaromheen liggende burgernederzetting? Ja
- Was de watervoorziening d.m.v. de put die op het kamp aangetroffen *onvoldoende*? Ja

- Was er een cisterne/waterreservoir op het terrein van het kamp? Ja
- Was er een waterleiding / waterverdeelsysteem met gesloten leidingen op het kampterrein? Ja, beginnend bij de cisterne.
- Is er een aflopend tracé mogelijk vanaf bronnen in Berg en Dal waarlangs een watervoerend kanaal het kamp kon bereiken? Ja
- Zijn er kunstwerken (i.c. de aardwerken) waarmee mogelijke barrières voor een tracé werden geslecht? Ja
- Zijn deze kunstwerken van Romeinse oorsprong? Een andere optie ontbreekt.
- Zijn er bronnen in Berg en Dal op voldoende hoogte om het kamp via een aquaduct te voorzien van water? Ja, meerdere bronnen liggen op voldoende hoogte.
- Zijn er bijvondsten rondom of nabij het veronderstelde tracé aangetroffen? Ja, in bescheiden mate.
- Zijn er daadwerkelijke resten van een kanaal aangetroffen langs het veronderstelde tracé? Nee

Alle argumenten spreken voor een aquaduct, behalve het laatste, misschien wel het belangrijkste argument. Want indien er een kanaal zou zijn aangetroffen, zelfs zonder dat al de andere argumenten aan de orde zouden zijn, dan nog zou er van het bestaan een aquaduct kunnen, en moeten, worden uitgegaan. Dat is in feite het absolute bewijs. Waar is het kanaal dan gebleven? Zoals hierboven aangegeven wijst alles er op dat het van hout was, het materiaal hergebruikt nadat de Romeinen vertrokken waren en/of vergaan in de loop der eeuwen. Geheel in lijn daarmee wordt daarvan niets teruggevonden. Toegevoegd kan worden dat de al zeer lang bekende maar immer onverklaarde en vaak vergeten 'Groesbeekse aardwerken' met de begin 20^e-eeuwse en ook recentere bevindingen aan de Broerdijk eindelijk een plaats krijgen en in een samenhangend verband gezien kunnen worden in het kader van het veronderstelde aquaduct.

Is het aantreffen van kanaalresten een conditio sine qua non?

Van het Romeinse Tongeren (België) is bekend dat het ook een aquaduct heeft gehad. Het gaat om enkele kilometers aarden wal, gedeeltelijk in bos (de zgn. Beukenberg) en gedeeltelijk in akkerland. De wal in het Beukenbos is nog 14 m hoog, maar elders tgv verkaveling en landbouwactiviteiten sterk geërodeerd. In de dam werden enige stukken Romeins aardewerk en glas gevonden. Met speciaal onderzoek m.b.t. erosie processen i.c.m. GPS en hoogtebestanden kon een reconstructie van de oorspronkelijke hoogte van de dammen worden bepaald, waarmee een zeer gelijkmatig verval richting Tongeren gereconstrueerd kon worden. Dit gold als reden om te stellen dat de dam onderdeel was van een Romeins aquaduct: 'Het was pas in 1935 dat G. Sengers voor het eerst opperde dat het ging om een aquaduct, dat het Romeinse Tongeren van water voorzag. Hoewel deze theorie sindsdien nog niet bewezen is door bijvoorbeeld sporen van waterleidingconstructies in of op het heuvellichaam, is deze verklaring door de ligging en aard van het monument de meest plausibele. En: '... doet dit gelijkmatige verval vermoeden dat de interpretatie van dit monument als aquaduct eveneens zeer waarschijnlijk de juiste is.' (Meyelmans 2005-2009). Het beginpunt van het aquaduct met de bron of bronnen is echter nog niet gevonden.

Voor het aquaduct van Tongeren is het aantonen van resten van een kanaal geen absolute voorwaarde geweest om van het bestaan ervan uit te gaan. Wellicht is ook hier sprake geweest van een houten kanaal. Het is derhalve niet altijd een absolute voorwaarde kanaalresten aan te treffen om uit te gaan van een aquaduct.

Bespreking

De contra-indicaties die de Rekenkamer aanvoert - was het niet beter geweest om te spreken over tegenargumenten? - om het bestaan van een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen 'met gerede twijfel te omgeven' zijn niet valide. Gezien de voorliggende gegevens en argumenten zou er eerder van dienen te worden uitgegaan dat het veronderstelde aquaduct waarschijnlijk, zoniet zeer

waarschijnlijk bestaan heeft. Wellicht was de stelling 'er kan worden uitgegaan van een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen tenzij het tegendeel bewezen wordt' passender geweest. Gezien het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen als oudste stad van Nederland en de eventuele imagoschade (die inmiddels mag worden aangenomen) zou een onderzoek door de Rekenkamer vergelijkbaar met hetgeen in Venlo is verricht, met feitenrelaas, inbreng van externe deskundigen, hoor en wederhoor, en uitgebreide verslaglegging, wellicht meer op zijn plaats zijn geweest.

De Rekenkamer eindigt haar brief dat de aardwerken toch bescherming verdienen 'in afwachting van nader –bevestigend of ontkennend – onderzoek ter plaatse.' En: 'Onderzoek naar de mogelijke relevante resten die momenteel reeds in de depots van de gemeente liggen opgeslagen zou een eerste begin kunnen zijn.' De vraag is wel wat voor resten er in het depot dan zouden moeten zijn, als deze al niet geduid konden worden als zijnde in relatie staand met een aquaduct, waar ter plaatse te onderzoeken na de publicaties van Schut, en hoe een en ander gefinancierd zou kunnen worden. Onderzoek naar de terreingesteldheid rond het veronderstelde tracé m.b.v. de nieuwste versie van de Algemene Hoogtekaart Nederland (AHN2) zou een optie kunnen zijn. Hierbij is het mogelijk bebouwing en begroeiing uit te filteren en zonder dergelijke verstorende elementen de relatieve bodemgesteldheid en –niveaus met hoge resolutie in kaart te brengen. Een eerste proefneming hiermee w.b. het gebied van MPOrientalis gaf bemoedigende resultaten.

Met vriendelijke groet,

Paul Kessener
Nijmegen
liandli@euronet.nl

Literatuur

Heirbaut, Elly N.A. & Harry van Enckevoort 2009, De verdedigingswerken van de Romeinse legerplaatsen op de Hunerberg, Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten.

Kessener, H.P.M. 1994, Incrustations at the castellum divisorium at Nîmes, *Proceedings of the Ninth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, 171-177.

Kessener, H.P.M. 2001, Vitruvius and the Conveyance of Water, *Babesch* 79, 139-158.

Kessener H.P.M. 2013, A Pompeian water system in modern times, in: *Proceedings of the International Conference on Historic Water Supplies*, Vienna 19-23 October 2011, *Babesch* Suppl. 24, 229-240.

Meylemans E. 2005, Analyse van de morfologie en bewaringstoestand van een deel van het Romeinse aquaduct van Tongeren (prov. Limburg) met gebruik van het DHMV en erosie modellering, *Relicta* 4, 81-98.

Meylemans E. 2009, Het Romeinse Aquaduct van Tongeren, in: *Tijd en Ruimte, nieuwe toepassingen van GIS in de alfawetenschappen* (Boonstra O. & Schuurman A.J. eds.), Utrecht, 130-141.

Putnam W. 1997, The Dorchester Roman Aqueduct, *Current Archaeology* 154, 364-369.

Schut P.A.C. 2005, De aardwerken van Groesbeek: een aquaduct voor de Romeinse legioeninvesting van Nijmegen? Amersfoort.

Schut P.A.C., W.J.B. Derickx, J.W. de Kort & B. van Os 2011, Een karterend booronderzoek rond het Kerstendal, Gemeente Groesbeek, Amersfoort.

Gemeente Nijmegen
De gemeenteraad
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Nijmegen, 05-02-2014

In december 2013 bracht de Rekenkamer van de gemeente Venlo een rapport uit over de gang van zaken rondom de vermeende middeleeuwse 'Mikwe' (Joods ritueel bad) dat aan de Maasboulevard was gevonden. De gemeente Venlo en anderen (o.a. de provincie) hebben ruim 6 ton besteed aan behoud, verplaatsing en opstelling hiervan in een nieuw gebouwde vleugel van het Limburgs museum in Venlo.

Uit het rapport van de rekenkamer blijkt de 'Mikwe' een gedachtespinsel te zijn geweest van 1 persoon, dat verder door alle andere betrokkenen kritiekloos is overgenomen. Er is echter geen enkele aanwijzing dat het om een Mikwe gaat. Vooral het feitenrelaas van de Rekenkamer leest als het scenario van een spannende soap. Zie de bijlage.

Sinds Diederik Stapel weten we dat er allerlei factoren kunnen zijn die mensen 'noodzaken' om het niet zo nauw te nemen met de waarheid. De commercialisering van de archeologie en de behoeften van gemeenten mee te gaan in de vaart der volkeren en te zoeken naar unieke zaken voor 'city branding' kunnen leiden tot 'vondsten' die er helemaal niet zijn. De gemeente Venlo heeft dit pijnlijk moeten vaststellen.

Ook Groesbeek en Nijmegen hebben een onzichtbare 'vondst': een 'Romeinse aquaduct'. Brus opperde in de jaren '90 dat bepaalde terreinformaties bij o.a. het Kerstendal restanten van een Romeins aquaduct geweest konden zijn. Peter Schut is de enige die daarna in 2002 onderzoek heeft gedaan. Hij heeft zes grote (bijv. 160 bij 4 meter) proefsleuven laten graven op juist die plaatsen met de meeste kans op restanten van een aquaduct. In 2005 zijn de bevindingen in een rapport verschenen: in geen van de zes proefsleuven is ook maar iets uit de Romeinse tijd gevonden. (Zie bijlage). Er is niet alleen niets aangetroffen dat zou kunnen wijzen op een Romeins aquaduct, er is zelfs niets aangetroffen dat erop wijst dat hier ooit enige Romeinse activiteit is geweest. Je vraagt je af hoeveel minder dan niets gevonden zou moeten worden om de 'onderzoeker' de conclusie te laten trekken dat hier geen Romeins aquaduct heeft gelopen.

Desondanks stelt Schut op pagina 76: 'door het ontbreken van een leiding hebben we geen absolute zekerheid over de aanwezigheid van een aquaduct'. Volgens de wetenschappelijke integriteitscode van de universiteiten is dit 'het negeren van het onderzochte materiaal ten faveure van de eigen opvatting'.

Naast de Venlose 'mikwe' wordt nu ook het 'Romeinse aquaduct' op universiteiten als negatief voorbeeld gebruikt bij cursussen over wetenschappelijke integriteit.

Inmiddels hebben Groesbeek, Nijmegen en de Provincie Gelderland meer dan 400.000 Euro besteed aan de 'visualisatie' van een onzichtbaar 'Romeins aquaduct'. Geen van de betrokkenen die meebesliste over deze uitgaven heeft ooit het rapport van Schut gelezen, omdat dat slechts op zeer beperkte schaal is uitgegeven en niet meer verkrijgbaar is. Toeristisch-commerciële belangen zijn natuurlijk ook geen stimulans om kritisch naar dit onderzoek te kijken.

Daarom zou het goed zijn als in navolging van de gemeente Venlo de Nijmeegse/ Groesbeekse rekenkamer een soortgelijk onderzoek zou doen naar het vermeende 'Romeinse aquaduct'. Daarmee kan voorkomen worden dat nog meer gemeenschapsgeld in een projekt wordt gestoken dat volkomen fictief is en afbreuk doet aan het wetenschappelijk-universitaire imago van Nijmegen.

drs. H. Schraven
P. Brugmanstraat 19
6522 EG Nijmegen

Bijlagen

Het rapport van de Rekenkamer Venlo

[rekenkamer notitie mikwe](#)

De RACM publicatie van P. Schut

[De aardwerken van Groesbeek; RACM 119; Amersfoort 2005](#)

Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen

Aan: De gemeenteraad van Nijmegen

Betreft: De Rekenkamer en het Romeinse aquaduct

Nijmegen, 16 juni 2014

Geachte leden van de gemeenteraad,

Het Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen (CPRN) heeft kennis genomen van de discussie over het Romeinse aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen. Hierbij zijn wij in het bijzonder getroffen door de bijdrage van de Nijmeegse Rekenkamer. Wij hebben ernstige kritiek op het optreden van de rekenkamer in deze kwestie. Deze rekenkamer heeft gemeend om op eigen gezag een oriënterend onderzoek in te moeten stellen naar de wetenschappelijke onderbouwing van het Romeinse aquaduct; naar eigen zeggen om mogelijke imagoschade van Nijmegen te voorkomen. Zij heeft dit besluit genomen naar aanleiding van het verzoek van een inwoner van Nijmegen, die al eerder op meerdere plaatsen zijn twijfels heeft geuit over de toeschrijving aan een Romeins aquaduct van zes samenhangende aardwerken die zijn gevonden in de gemeenten Nijmegen en Groesbeek. Dat deze inwoner zijn twijfels uit, is zijn goed recht; dat de rekenkamer echter heeft besloten om op zijn verzoek in te gaan kunnen wij niet begrijpen.

Wat wij als CPRN constateren is het volgende:

- 1- De Romeinse legerplaatsen in Nijmegen-Oost hadden behoefte aan een royale en betrouwbare watertoevoer. In de ruime directe omgeving is daarvoor geen bron aanwijsbaar; pas in Berg en Dal zijn bronnen met voldoende capaciteit om in deze behoefte te voorzien. Tot heden is er geen andere hypothese dan die van het Romeinse aquaduct geformuleerd, die een oplossing biedt voor het probleem van de watervoorziening voor de Romeinse troepen op de Hunerberg. Deze hypothese biedt bovendien een passende en logische samenhang voor een zestal aardwerken, waarbij evident door de mens in het natuurlijke landschap is ingegrepen. Daarom is in wetenschappelijke publicaties tot heden geconcludeerd dat de hypothese van een Romeins aquaduct goed past bij de waarnemingen van de aardwerken in het veld en de daarop gebaseerde berekeningen met betrekking tot hoogteverloop en grondverplaatsingen. In elk geval is de casus voor deze hypothese voldoende overtuigend gesteld om aan het tracé een beschermde status als Rijksmonument te geven.
- 2- De Nijmeegse Rekenkamer heeft zich in dit oriënterend onderzoek gebaseerd op door de aanvrager ingestuurde bronnen, inclusief een schrijven van de aanvrager zelf. Het CPRN concludeert dat voor benoeming tot lid van de Rekenkamer geen

enkele archeologische expertise vereist is en dat daarom moet worden aangenomen dat, als er al dergelijke expertise in de Rekenkamer aanwezig zou zijn, dit als zuiver toeval moet worden beschouwd. In zo'n situatie zou de Rekenkamer er verstandig aan hebben gedaan om niet in te gaan op het verzoek van de bovenvermelde Nijmeegse burger. Dat heeft de kamer echter nagelaten; ze heeft zich in tegendeel op het gladde en dunne ijs begeven van op eigen gezag een stelling te betrekken in een wetenschappelijke discussie. Wij kunnen slechts constateren dat de kamer daarbij is uitgegleden en door het ijs is geslagen. Het CPRN betreurt dat de kamer de archeologen die op dit gebied zijn gespecialiseerd – zowel binnen de gemeente Nijmegen, universiteiten als bij de RCE – niet heeft geraadpleegd.

3- De Rekenkamer heeft onvoldoende rekening gehouden met het feit dat haar rapportage **openbaar** is. Nu zij op zeer zwakke gronden een opvallend advies heeft gegeven, is dat advies ook heel snel in de media terecht gekomen. Veel dagbladen hebben hier al melding van gemaakt en in andere steden wordt smalend gedaan over het 'zogenaamde' Romeinse aquaduct van Nijmegen. Het doel van de Rekenkamer, namelijk het voorkomen van imagoschade van Nijmegen, heeft een tegengesteld resultaat opgeleverd. Juist door dit betwistbare advies heeft de Rekenkamer een **omvangrijke imagoschade** berokkend aan de stad. De CPRN vindt dit een zorgelijke uitkomst

4- De Rekenkamer is een onafhankelijk orgaan van de gemeente Nijmegen, dat echter door taken, benoemingsprocedure en samenstelling een duidelijke relatie met de gemeenteraad heeft. Wij bepleiten dan ook dat u als gemeenteraad optreedt om de **aangebrachte schade te herstellen**. De ideale aanpak zou voor ons zijn dat u middelen vrijmaakt, waarmee de gemeentelijke archeologen in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de kritieke punten kunnen definiëren waar nieuwe opgravingen de grootste kans hebben om tot aanvullende vondsten te komen met betrekking tot de waarschijnlijkheid en de materialisatie van het Romeinse aquaduct.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur van CPRN

Piet Timmermans, voorzitter (woordvoering i.v.m. deze brief, 06-521901654)
Paul van der Heijden, lid

CC : Media

Romeins Aquaduct

Leden CPRN

- 1- AWN afd. Nijmegen, Archeologie Werkgroep Nederland
- 2- Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945
- 3- Architectuur Centrum Nijmegen
- 4- Museumpark Oriëntalis
- 5- St. Chariovalda
- 6- St. Gebroeders van Limburg
- 7- Europese Stichting Joris Ivens
- 8- Geschiedenis Ontdekkers Groep (G.O.C.)
- 9- Het Gilde Nijmegen
- 10- Historisch Huis- en Veldnamen-onderzoek Kwartier van Nijmegen
- 11- In Paradisum
- 12- Lent 800 (ook Werkgroep Nijmegen Noord)
- 13- Lentse Historische Kring
- 14- Marithaime, Historische Vereniging voor Elst en Lent
- 15- Museum De Stratemakerstoren
- 16- Museum Het Valkhof / Vrienden van Museum Het Valkhof
- 17- Provinciale Commissie Heemschut Gelderland
- 18- Nachbarn ohne Grenze / Buren zonder grenzen
- 19- St. Nijmegen Blijft in Beeld
- 20- Nederlandse Genealogische Vereniging, Kwartier van Nijmegen
- 21- St. Novio Experience Museum (NEM)
- 22- Noviomagus.nl
- 23- NVOB Cultuurfonds
- 24- NUMAGA
- 25- Oranjestichting
- 26- RTB KAN / VVV Nijmegen
- 27- Stedelijk 4 en 5 Mei Comité
- 28- Stichting Romeinen Nu
- 29- Valkhof Vereniging
- 30- Vlaams Cultureel Kwartier
- 31- Stichting Industrieel Erfgoed Nijmegen en Omstreken (STIENEO)
- 32- Vrienden van de Vereeniging
- 33- Cultuurhistorisch Platform Lingewaard
- 34- Stichting Van 't Lindenhoutmuseum

Bestuur CPRN:

Piet Timmermans, voorzitter

André Stufkens, secretaris

Paul van der Heijden, lid

Fer Boshouwers. lid.

Adresgegevens:

Tel. secretariaat: 024 3888774

Mobiel: 06 53960552

Postadres secretariaat:

Postbus 606, 6500 AP Nijmegen